

konfiguraatioon, ei pitkään sosialisatioprosessiin tai historiaan. Lisäksi naisten ja miesten suhteita kehystää itsestäänselvästi heteroseksuaalinen järjestys – joka toki onkin hallitseva järjestys, mutta näkisiköhän ”lesbisellä katseella” toisin? Pelkistykset ovat itsessään luvallisia, mutta mielestäni on parempi että ne kirjoitetaan julki.

Soile Veijolan työllä on merkitystä sekä sosiologian että feministisen tutkimuksen keskusteluille. Se on monitasoinen työ, jossa on niin teoreettista keskustelua ja käsitteellisiä kuin empiirisiä aineistoja ja niiden taitavaa

analyysia. Analyysit ovat metodisesti kekeiliäitä ja huolellisia sekä tulkinnoiltaan antoisia. Useita artikkeleita lukee nautinnokseen, niissä on taitavaa kielenkäyttöä, terävästi konstruoituja ideaalityyppejä ja onnistuneita kokeiluja erilaisilla kirjoittamistyyliillä. Yhteenveto on hyvin jäsennelty kokonaisuus – olkoonkin että sen sulattaminen vaatii kyllä lukijalta keskittymistä. Työssä on kauttaaltaan itsenäinen ja kriittinen ote. Ennen kaikkea se on omaperäinen ja vakava teoreettinen yritys tuoda sukupuoli sosiologian peruskäsitteisiin.

Liisa Rantalaiho
(e-mail: melira@uta.fi)

KOULUMUISTOT KUTSUVA

Ulla Kosonen: *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*. Sophi. Yhteiskuntatieteiden, valtiopöytä ja filosofian julkaisuja 21. Jyväskylän yliopisto 1998. 300 s.

“... ei tarvinnut kuin mainita tutkimusaiheeni, niin muistojen hanat aukenivat” (s.11), kuvaa Ulla Kosonen kokemuksiaan koulumuistojen kerääjänä. Koulumuistojen kerronnalle tuntuu olevan pakottava tarve. Kirjoittaja toteaa, että ihmiset näyttävät kilpailevan kauhukokemuksilla koulun kurinpidosta ja kouluruokailusta. Tyypillistä muistojen kertomiselle on kuitenkin se, että tunnetason kokemuksista ei yhtä helposti puhuta.

Ulla Kososen väitöskirjatutkimus käsittelee naiseksi kasvamista koulun järjestyksissä sellaisena kuin se hänelle avautui eri ikäisten naisten kirjoitetuissa, kerrotuissa sekä ryhmässä tuotetuissa muistoissa. Erityisen kiinnostuksen kohteena on muistamisen ruumiillinen

perusta, ruumiin muistot ja muistot ruumiista. Aihe on tärkeä ja kiehtova. Ruumis, sen muuttuminen ja muuttaminen on keskeistä naiseksi kasvamisessa. Tämä tuntuu jopa itsestään selvältä, jos lukee vaikkapa nuortenlehtiä tai kuuntelee nuorten naisten keskusteluja. Sen sijaan se saa vain vähän tilaa virallisessa koulussa ja opetussuunnitelmassa – tai kasvatustieteellisessä koulututkimuksessa. Koulussa ruumiit ovat häiriötekijöitä. Niiden liikkeitä tilassa ja ajassa kontrolloidaan ja järjestetään.

Tutkimuksessaan Ulla Kosonen kysyy, miten muistoissa kerrotaan suhteesta omaan ruumiiseen, sekä miten koulussa valitaan erilaisia paikkoja, positioita, joissa naiseksi kasvamista tapahtuu. Hän on asettanut tutkimukselleen tavoitteeksi kuunnella koulutyön hiljaisena pidettyä ääntä (s. 42). Kirja pohjautuu kolmeen eri tavoin kerättyyn aineistoon: naisten kirjoittamiin koululiikuntatarinoin

(yht. 14), koulumuistoista haastatteluihin (7 haastattelua) ja muisteluryhmän tuottamaan aineistoon. Haastateltavien ryhmä koostui Ikääntyvien yliopiston opiskelijoista, liikuntatarinoiden kirjoittajat olivat pääasiassa nuoria opiskelijoita naistutkimuskursilta ja muisteluryhmän naiset keski-ikäisiä koulusta kiinnostuneita akateemisia naisia. Muisteluryhmän jäsenet kirjoittivat ja käsittelivät ryhmässä aiheita oppitunnit, välitunnit, ruumis ja valokuva. Eri ryhmiltä kerätyt muistelut on siis tuotettu erilaisten prosessien kautta ja teemat poikkeavat toisistaan. Kullakin ryhmällä kouluun liittyvät muistot ruumiista ja ruumiin muistot – jälkimmäisiä tosin ei ole paljoa aineistossa – ovat kuitenkin keskeisintä. Ulla Kosonen oli itse mukana tarinan kirjoittajana ja muistelijana. Hän myös jatkaa kirjassaan pohtivaa ja mukana elävää keskustelua naisten kanssa, joiden muistoista rakentaa tutkimuksensa. Mukana on lisäksi kaunokirjallisuuden kautta välittyneitä koulumuistoja.

Muisteleminen ja muistojen kerronta on niin itsestään selvää, että emme yleensä kiinnitä tähän huomiota. Tutkimuksen lähtökohta on muistojen ääreen pysähtyminen, jota kutsutaan muistelutyöksi. Muistelemissella on myös ruumiillinen perusta, jonka kautta muistot yhdistyvät tiettyyn paikkaan, tässä tapauksessa kouluun (s.23). Ulla Kosonen käyttää väljästi Frigga Haugin ja hänen tutkimusryhmänsä kehittämää menetelmää, joka on levinyt laajasti paitsi tutkimusmenetelmänä, myös koulutusmuotona. Yksittäisten naisten muistelmista ei ole pyritty muodostamaan yhtenäisiä tarinoita. Pienet tapahtumat, palaset tai fragmentit lapsuuden kokemuksissa ovat ydin Ulla Kososen aineistonkeruumatkalla. Poikkeuksen muodostavat kolme yhtenäisempää ”ruumiskertomusta”. Ne antavat hieman toisenlaista perspektiiviä, sillä muistojen angstinen diskurssi nousee erityisesti näkyviin silloin,

kun poimitaan fragmentaarisia muistoja yksittäiseen tarkasteluun.

Tutkimuksessa käytetään hyväksi niin psykologisia kehitysteorioita kuin sosiologisia tila-aika-teorioita. Keskeisenä lähtökohtana on Carol Gilliganin näkemys itsen kaksilinjaisesta kehityksestä, jossa yksilöitymisen elementteinä nähdään sekä yksilöllisyys että yhteys toisiin ihmisiin. Tätä teoriaa lähelle tulee Jessica Benjaminin intersubjektiivinen malli. Taustana ovat myös Ruthellen Josselsonin esittämät ihmissuhteiden ulottuvuudet, jotka muotoavat tilaa välillämme.

”Koulutyön ruumis” -jaksossa tulee esille ahdistavia muistoja ruumiin säädellyistä asennoista tilassa ja ajassa, niin pulpetin yksityisyydessä kuin välituntinäyttämöllä. ”Tukahdutettu hiljaisuus ja vaimennetut ruumiin liikkeet” olivat erään muistelijan tiivistys oppitunnista (s. 251). Koulun pihan ulkopuolisiin nautintoihin kuuluivat rasvamunkit, joiden hakeminen edellytti riskinottoa ja itsensä alttiiksi panemista. Puhe ruumiista on puhetta niistä ankarista vaatimuksista, joita fyysiseen kehittymiseen ja ulkonäköön kohdistui. Oman ruumissuhteen muuttuminen valottuu kolmen naisen koululiikuntahistorian kautta. Koulumuistot koskettavat myös nähdyn tulemisen kaipuuta ja häpeää. Liikuntatunnit ovat tässä keskeisiä. ”Kun oli minun vuoroni tehdä permannolla sarja tein sen nopeasti ja katseita vältellen, sillä tiesin olevani huono” (s.99), kuvasi eräs muistelijoista.

Jakso ”Ihmissuhteiden tilat” sisältää muistoja opettajista, ystäväistä sekä seksuaalisesta jännitteestä ja sukupuolten vastakkaisuudesta. Kuva arkimuistoista tutuista sadistisista opettajista monipuolistuu, kun muistelussa mennään syvemmälle. Opettajasuhde muistetaan prosessina, jossa on ollut erilaisia vaiheita, ja jossa koetut pettymykset leimaavat muistojen negatiivista sävyä. ”Piruilevat enkelit”

(s. 143) myös kiusasivat opettajia, mutta jou-
tuivat tällöin kohtaamaan välittämisen moraa-
lin rajoja ja tunsivat syyllisyyttä. Ystävyyden
merkitys tytöille – sekä siihen sisältyvä vasta-
vuoroisuus että vallankäyttö – näkyy vahvasti
tässäkin tutkimuksessa. “Ystävyyden voima
perustuu siihen emotionaaliseen aukkoon, jon-
ka koulumaailma jättää ja siihen, että ystävyys-
suhteet toimivat marginaalissa” (s.166). Poi-
kiin liittyvät muistot kertovat paitsi etäisyydes-
tä, myös seksuaalisista jännitteistä.

Neljännessä osastossa “Paikkojen haluami-
nen” käsitellään tyttöjen sopeutumisen ja vas-
tarinnan teemoja. Naiset muistelevat itseään
kiltin tytön tai pahiksen paikalla, mutta myös
paikalle asetettuina, seksuaalisen häirinnän tai
opettajan epäoikeudenmukaisuuden kohteina.
Etsitään myös tilaa leikille ja omaa paikkaa.
Selviytymisissä on sekä sopeutumista että ka-
pinaa.

Tutkimuksen aineistot eivät ole kovin laa-
voja eikä muistelujen fragmentteja työstetty

kirjoittamalla niitä uudelleen oikeaoppisen
muistelutyön menetelmän mukaisesti. Kuiten-
kin sitoutuneisuus ja omakohtaisen pohdin-
nan syvyys ovat auttaneet Ulla Kososta saa-
maan paljon irti aineistostaan. Kirja sisältää
myös oivaltavaa reflektiota ja pohdintoja suh-
teessa naistutkimukseen ja koulututkimuk-
seen. Kirja on kiehtova lukukokemus. Se he-
rättää varmasti jokaisessa lukijassa kouluty-
tön tai -pojan. Omat unohtuneet tai unohduk-
siin painetut muistot tulvivat esiin – ehkä ki-
peinäkin, mutta varmasti myös vapauttavina.
Opettajaksi kasvamiselle ovat keskeisiä ne
kokemukset, jotka on saatu omasta koulun-
käynnistä. Niiden tiedostaminen on olennai-
sen tärkeää. Erityisesti suosittelen kirjaa opet-
tajille, koulututkijoille tai muille koulun tai
koululaisten kanssa tekemisissä oleville.

Elina Lahelma
(e-mail: elina.lahelma@helsinki.fi)

MARGUERITE DURAS, ELÄMÄ JA FIKTIO

Laure Adler 1998: *Marguerite Duras*. Coll.
Nrf, Biographies. Paris: Gallimard. 627 s.

“Vaikutan unissakävelijältä; ihan kuin fiktio ja
elämä menisivät sekaisin”. Laure Adlerin kir-
jan motto ei ole Marguerite Durasin käsialaa,
vaan lainaus on tämän sukulaissielulta, August
Strindbergiltä. Molemmille on ominaista levot-
tomuus ja tuntemisen intensiteetti yhdistetty-
nä äärimmäisen intensiiviseen elämään, jonka
kulmakiviksi vakiintuivat ennemmin tai myö-
hemmin lukuisat rakkaussuhteet, kirjoittami-
nen, yksinäisyys ja alkoholi. Durasista on myös

tullut klassikko, tekijä jonka elämän kulkua
ja pienimpiäkin yksityiskohtia tarkastellaan ja
arvioidaan yhä uusista näkökulmista.

Durasista ovat 1960-luvulla alkaneen Du-
ras-buumin jälkeen kirjoittaneet eri maiden
feministitutkijat, yhdysvaltalaiset psykoana-
lyyttistä lukutapaa soveltavat kirjallisuuden
tutkijat sekä ranskalaiset psykoanalyttikot,
tunnetuimpien joukossa Jaques Lacan ja Ju-
lia Kristeva. Duras-kirjoittelun heikkous on
ollut tulkinnallinen laveus, joka yhdistettynä
biografismiin on tuottanut perustelemattomia
johtopäätöksiä sekä tuotannosta että tekijän